

Հովհաննես ԹուՄանյան

Սասունցի Դավիթ

3

XXI

Սասունցի Դավթին ուներ մի քեռի,
Անունը Թորոս, ահեղ աժդահա:
Մա էլ իմացավ համբավը կրովի,
Մի բարդի ուսին գալիս է ահա:
Գալիս է՝ հեովից բարձրը գոռալով.
Ի՛նչ եք վեր եկել էս դաշտի միջում,
Քանի գրլխանի մարդիկ եք կամ ո՞վ,
Սասունցի Դավթին որ չեք ճանաչում...

Բա չե՞ք իմանում, որ էստեղ է նա
Գալու՝ խաղացնի իր ձին թևավոր.
Չըքվեցե՛ք, հիմի ուր որ է՝ կըգա,
Եկել են սըրբեն մեյդանը էսօր:

Ասավ ու քաշեց իր ուսի բարդին,
Սըրբեց բանակից մի քըսան վրրան...
Դավիթն էլ ահա սարի գագաթին
Կանգնած՝ գոռում է վիշապի նըման.

Ով քրնած եք՝ արթուն կացե՛ք,
Ով արթուն եք՝ ելե՛ք, կեցե՛ք,

Ով կեցել եք՝ զենք կապեցե՛ք .
Չե՛նք եք կապել՝ ձի թամբեցե՛ք,
Ձի եք թամբել՝ ելե՛ք, հեծե՛ք.
Հետո չասեք՝ թե մենք քրնած
Դավիթ գող-գող եկավ, գրնաց...

Էսպես կանչեց, ասպանդակեց,
Ու, ինչ ամպից կայծակ զարկի,
Մըսրա գորքի մեջտեղ զարկեց,
Շողացնելով Թուր-Կայծակին:

Չարդեց, փրշրեց մինչև կեսօր.

Կեսօր արինն ելավ հեղեղ,
Քրշեց, տարավ հազարավոր
Մարդ ու դիակ ողջ միատեղ:

Կար գորքի մեջ մի ալևոր,
Աշխարք տեսած ու բանագետ.
Տրդե՛րք, ասավ, ճամփա տրվեք,
Գրնամ խոսեմ ես Դավթի հետ:

Գրնաց՝ կանգնեց Դավթի առաջ,
Էսպես խոսեց Էն ծերունին.
Դալար կենա՛, կուորդ, ո՛վ քաջ,

Սուրբդ կըտրուկ միշտ քու ձեռին:
Մի ծերունուս խոսքին մըտիկ,
Տե՛ս, քու խելքը ինչ է կըտրում:
Ի՞նչ են արել քեզ Էս մարդիկ,

Հե՞ր ես սրբանց դու կոտորում:

Ամեն մինը մի մոր որդի,
Ամեն մինը մի տան ճրրագ,
Որը կինն է թողել էստեղ
Աչքը ճամփին, խեղճ ու կրրակ,

Որը մի տուն լիք մանուկներ,

Որը ծընող աղքատ ու ծեր,
Որը լացով, քողն երեսին
Նորապրսակ ջահել հարսին...

Թագավորը գոռով-թրրով
Հավաքել է, էստեղ բերել:
Խեղճ մարդիկ ենք՝ պակաս օրով
Մենք քեզ վրնասս ի՞նչ ենք արել:

Թագավորն է քու թըշնամին,
Կրո՞ղիվ ունես– իր հետ արա,
Հե՞ր ես քաշում Թուր-Կայծակին

Էս անճարակ խալխի վըրա:

Լավ ես ասում դու, ծերունի՛,
Ասավ Դավիթն ալևորին,
Բայց թագավորն ո՞ր է հիմի,
Որ սև կապեն նըրա օրին:

Մեծ վըրանում քընած է նա,
Է՛ն, որ միջից ծուխը կելնի,
Էն ծուխն էլ հո ծուխ չի որ կա,
Գոլորշին է իր բերանի:

Ասին . դեպի մեծ վրրանը

Ասպանդակեց Դավիթն իր ձին,
Քրշեց, գրնաց ու դրռանը
Գոռաց կանգնած արաբներին.

Ո՞ր է, ասավ, ի՞նչ է կորել,
Դուրս կանչեցե՛ք, գա ասպարեզ,
Թե մահ չունի՝ մահ եմ բերել,
Գըրող չունի՝ գըրողն եմ ես...

Մելիքն, ասին, քուն է մրտել,
Օխտը օրով պետք է քրնի.
Երեք օրն է դեռ անցկացել,

Չորս օր էլ կա, քունը առնի:

Ի՛նչ, բերել է աղքատ ու խեղճ
Խալխին լրցրել ծովն արյունի,
Ինքը մրտել վրրանի մեջ՝
Օխտը օրով հանգիստ քրնի ...

Քրնել-մրնել չեմ հասկանում,
Վե՛ր կացրեք շո՛ւտ, դուրս գա մեյդան,
Էնպես դրրան ես քրնացնեմ,
Որ չըզարթնի էլ հավիտյան:

Ելան՝ մարդիկ ճարահատված

Շամփուր դրրին թեժ կրրակին
Ու գարկեցին խոր մրրափած
Մըսրա-Մելքի բաց կրրակին:

Օ՛ֆ, էլ հանգիստ քուն չունի մարդ
Էս անիծված լըվի ձեռից,
Խոր մրրորնչաց հրսկան հանդարտ
Ու շուռ եկավ, քրնեց նորից:

Ելան, բերին մեծ գութանի
Խոփը՝ դրին թեժ կրրակին,
Ու կաս-կարմիր, կեծկրծալի,

Շիկնած տըվին մերկ թիկունքին:
Օ՛ֆ, էլ հանգիստ քուն չունի մարդ
Էս անիրավ մոծակներից,
Աչքը բացավ հրսկան հանդարտ,
Ուզում էր ետ քրնել նորից:

Տեսավ Դավթին: Գլուխն ահեղ
Վեր բարձրացրեց մրրորնչալով,
Փըչեց վրեն, որ թրոցընի
Էն աժդրհին մի փըչելով:

Տեսավ, տեղից ժած չի գալի,

Ջարմանքն ու ահ պատեց հոգին:
Արնոտ աչքերն ըսպառնալի
Հանեց խոժոռ Դավթի աչքին:

Նայեց թե չէ, զգաց՝ իր մեջ
Տասը գոնջի ուժ պակասեց:
Պառկած տեղից վրա նստեց
Ու ժպտալով հետը խոսեց.

Բարով, Դավի՛թ, հոգնած ես դեռ,

Ե՛կ, մի նստի՛ր, խոսենք կարգին,
Հետո դարձյալ կրոհիվ կանենք,

Եթե կրոհիվ կուզես կրրկին...

Իր վրրանում բըռնակալը
Քատուն գագ խոր հոր էր փորել,
Ցանցով փակել մութ բերանը,
Վըրեն փափուկ խալի փըռել:

Ում որ հաղթել չէր կարենում,
Շողոմելով կանչում էր նա,
Նըստեցնում էր իր վրրանում
Էն կորստյան հորի վըրա:

Իջավ Դավիթ ձիուցը ցած,

Գընաց նըստեց... ընկավ հորը.
Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, քահ-քահ խընդաց
Մըսրա դաժան թագավորը:

Դե, թող հիմի գընա՛ խավար
Հորում փըթի, Էնքան մընա:
Ու ահագին մի ջաղացքար
Բերավ, դըրավ հորի վըրա:

XXII

Քընեց Էն գիշեր Ձենով Օհանը:
Գիշերն երագում երևաց ծերին՝
Մըսրա երկընթում արև ճառագած,

Սև ամպ էր պատել Սասնա սարերին:

Սաստիկ վախեցած վեր թրռավ տեղից:

Վա՛յ, կրնի՛կ, ասավ, մի ճրրագ արա՛,

Գընա՛ց մեր անփորձ Դավիթը ձեռից,

Սև ամպ էր իջել Սասունի վրրա:

Հողե՛ս գրլուխդ, ասավ կրնիկը,

Ո՛վ գիտի՝ Դավիթն ո՛ր է քե՛ֆ անում...

Դու էլ քեզ համար քու տանը ընկած՝

Ուրիշի համար երագ ես տեսնում:

Քընեց Օհանը: Վերկացավ դարձյալ.

Կրնի՛կ, Դավիթը նեղ տեղն է ընկած.

Մըսրա վառ աստղը շողում էր պայծառ,

Մեր աստղը հիվանդ ցուքում դալկացած:

Ի՞նչ եղավ քեզ, մա՛րդ, գիշերվան կիսին.

Բարկացավ վրրեն կրնիկն աղմուկով:

Խաչ քաշեց էլ ետ Օհանն երեսին,

Շուտ եկավ, քընեց խրոտված հոգով:

Մի ուրիշ պատկեր ավելի ահեղ.

Տեսավ երկընքի բարձրը կամարում

Վառվում էր Մըսրա աստղը փառահեղ,

Սասնա աստղիկը սուզվեց խավարում:

Չարքնեց վախեցած: Տունդ քանդվի, կի՛ն:

Ես ո՛նց լրսեցի քու էդ կարճ խելքին.

Կորավ մեն-մենակ մեր ջահելն անտեր.

Վե՛ր կաց, շո՛ւտ արա, գենքերըս մի բե՛ր...

XXIII

Ելավ Օհան, գոնը մըտավ,
Չարկեց ճերմակ ձիու մեջքին.
Է՛յ, ճերմակ ձի, մինչ ե՞րբ, ասավ,
Կրհասցընես Դավթի կրովին:

«Մինչև լուսը կրհասցընեմ»,

Ու ձին տրվավ փորը գետին.
Մեջքըդ կոտրի՛, լուսն ի՞նչ անեմ.
Լաշին հասնեմ ես թե՞ նաշին:

Կարմիր ձիու մեջքին զարկեց.
Սա էլ երեստ փորը գետին.
Չա՛ն կարմիր ձի, մինչ ե՞րբ դու ինձ
Կրհասցընես Դավթի կրովին:

«Մի ժամի մեջ, կարմիրն ասավ,
Կրհասցընեմ Դավթի կրովին»:
Լեղի դառնա, սև մահ ու ցավ,

Ինչ տրվել եմ քեզ՝ էն գարին:

Հերթը եկավ սևին հասավ.
Գետին չերեստ փորը սև ձին:
Է՛յ, ջան Սևուկ, մինչ ե՞րբ, ասավ,
Կրհասցընես Դավթի կրովին:

«Եթե ամուր մեջքիս մընաս,
Ոտրդ դընես ասպանդակին,

Մինչև մեկել ոտրդ շուռ տաս,
Կրհասցընեն», ասավ սև ձին:

XXIV

Սև ձին քաշեց Ձենով Օհան,

Ձախը դըրավ ասպանդակին,
Աջն էլ մինչև շուռ տար վըրան,
Կանգնեց Սասնա սարի գըլխին:

Տեսավ՝ Դավթի նըժույզն անտեր
Սարերն ընկած խըրխընջալով,
Ներքև Մըսրա գորքը չոքած,
Ինչպես անծեր ծըփուն մի ծով:

Օխտը գոնջի կաշի հագավ,
Որ չըպատոյի իրեն գոռից,
Կանգնեց Օհան, ամպի նըման

Գոռաց Սասնա սարի ծերից:

Հե՛յ-հե՛յ Դավի՛թ, ո՛րտեղ ես դու .
Հիշի՛ր Խաչը քո աջ թևի,
Սուրբ Տիրամոր անունը տո՛ւր,
Ու դուրս արի լույսն արևի...

Ձենը գընաց դըմբդըմբալով՝
Դավթի ականջն ընկավ հորում.
Հա՛-հա՛յ, ասավ, հորեղբայրս է,
Սասնա սարից ինձ է գոռում:

Ո՛վ Մարութա Աստվածածին,

Ո՛վ անմահ խաչ պատարագի,
Ձե՛զ եմ կանչել, հասե՛ք Դավթին...
Կանչեց, տեղից ելավ ոտքի,

Էնպես զարկեց ջաղացքարին՝
Քարը եղավ հազար կրտոր,
Կրտորները երկինք թրռան,
Ու գրնում են մինչև Էսոր:

Ելավ հորից, կանգնեց ահեղ,
Սարսափ կալավ դև Մելիքին:
Դավիթ ախպեր, ե՛կ դեռ Էստեղ,

Մեղան նրստե՛նք, խոսենք կարգի՛ն...

Էլ չեն նրստիլ ես քի հացին,
Դու տըմարդի, վախկոտ ու նենգ.
Շո՛ւտ, զենքըդ առ, հեծիր քու ձին,
Դո՛ւրս եկ մեյդան, կրո՞իվ անենք:

Կրո՞իվ անենք, ասավ Մելիք,
Իմն է միայն զարկն առաջին:
Քոնն է, զարկի՛ր, կանչեց Դավիթ,
Գընաց, կեցավ դաշտի միջին:

Ելավ, կանգնեց Մըսրա-Մելիք,

Իր գուրգն առավ, հեծավ իր ձին,
Քըշեց, գընաց մինչ Դիարբեքիր
Ու Էնտեղից եկավ կրրկին:

Երեք հազար լիդր էր քաշում
Հրակայական իր մըկունդը.
Եկավ, գարկեց, կորավ փռշում
Ու երերաց երկրի գունդը:

Երկիր քանդվեց կամ ժածք եղավ,
Ասին մարդիկ շատ աշխարքում:
Չէ՛, ասացին, արնի ծարավ

Հրականերն են իրար գարկում:

Մեռավ Դավիթ էս մի գարկից,
Ասավ Մելիք իրեն գորքին:
Կենդանի՛ եմ, ամպի տակից
Գոռաց Դավիթ Մըսրա-Մելքին:
Հա՛յ-հա՛յ, մոտիկ տեղից եկա,
Տե՛ս, ո՛ր տեղից հիմի կըգամ:
Ու վերկացավ, կանգնեց հրական,
Իր ձին հեծավ երկրորդ անգամ:

Երկրորդ անդամ քրշեց Հալաբ

Ու բաց թողեց ձին Հալաբից.
Բութ վեր կացավ, տեղ ու տարափ,
Արար աշխարհ դողաց թափից:

Եկավ, գարկեց . գարկի ձենից
Մոտիկ մարդիկ ողջ խըլացան:
Գընա՛ց Դավիթ Սասնա տանից,
Գուժեց գոռոզ Մըսրա արքան:

Կենդանի՛ եմ, կանչեց Դավիթ,
Մին էլ արի՛ հերթն ինձ հասավ:

Հա՛յ-հա՛յ, մոտիկ տեղից եկա,

Կանչեց Մելիք ու վեր կացավ:

Երրորդ անգամ հեծավ իր ձին,
Գընաց մինչև հողը Մըսրա,
Ու Էնտեղից, գուրգը ձեռին
Քըշեց, եկավ Դավթի վրրա:

Եկավ, զարկեց բոլոր ուժով,
Ծանրը զարկով հրսկայական,
Փոշին ելավ Սասնա դաշտից,
Բըռնեց երեսն արեգական:

Երեք գիշեր ու երեք օր

Փոշին կանգնեց ամպի նըման,
Երեք գիշեր ու երեք օր
Բոթը տըվին Դավթի մահվան:

Երբ որ անցավ երեք օրը,
Էն ամպի պես կանգնած փոշում
Կանգնեց Դավիթ, ինչպես սարը,
Գըրգուտ սարը մեզ-մըշուշում:

Մելի՛ք, ասավ, ո՞ւմն է հերթը:
Մարսափ կալավ գոռ Մելիքին,
Մահվան դողը ընկավ սիրտը

Ու տապ արավ գոռոց հոգին:

Գընաց, խորունկ մի հոր փորեց,
Իջավ, մըտավ վիհն Էն խավար,

Վըրեն քաշեց քառսուն կաշի
Ու քառասուն ջաղացի քար:

Մըռընչալով ելավ տեղից
Էն առյուծի առյուծ որդին,
Իր ձին հեծավ ու փոթորկեց,
Խաղաց, շողաց Թուր-Կայծակին:

Առաջ վագեց մագերն արձակ

Մելքի պատավ մայրը ջաղու.
Դավի՛թ, մագրս ա՛ն ոտիդ տակ,
Էդ մի գարկը ի՛նձ բաշխիր դու:

Երկրորդ անգամ թուրը քաշեց .
Էս անգամ էլ եկավ քուրը .
Դավի՛թ, եթե կուգես, կանչեց,
Իմ սրբտին գա՛րկ երկրորդ թուրը...

Վերջին գարկի ժամը հասավ,
Ելավ Դավիթ երրորդ անգամ.
Էս մի գարկն ու աստված, ասավ,

Էլ մարդ չըգա, պետք է որ տամ:

Ասավ, ելավ ու փոթորկեց,
Թըռավ, ցոլաց Դավթի հուր ձին,
Ձին փոթորկեց, փայլատակեց
Ու ցած իջավ Թուր-Կայծակին:

Անցավ քառսուն գոնջի կաշին,
Անցավ քառսուն քարերը ցած,
Միջից կըտրեց ժանտ հրեշին,

Օխտը գագ էլ դենը գրնաց:

Կենդանի՛ եմ, մին էլ արի՛,

Գոռաց Մելիք հորի տակից:

Դավիթ լըսեց, շատ զարմացավ
Իրեն զարկից, Թուր-Կայծակից...

Մելի՛ք, ասավ, թա՛փ տուր մի քեզ:

Ու թափ տըվավ Մելիքն իրեն,
Միջից եղավ ճիշտ երկու կես,
Մեկն ընկավ դեսն ու մյուսը դեն:

Էս որ տեսավ Մըսրա բանակ,
Ջուր կըտըրվեց ահ ու վախից:
Դավիթ կանչեց. Մի՛ վախենաք,

Ակա՛նջ արեք հալա դեռ ինձ:

Դուք ըռանչպար մարդիկ, ասավ,
Ջուրկ ու խավար, քաղցած ու մերկ,
Հազար ու մի կըրակ ու ցավ,
Հազար ու մի հոգսեր ունեք:

Ի՛նչ եք առել նետ ու աղեղ,
Եկել թափել օտար դաշտեր.
Չէ՞ որ մենք էլ ունենք տուն-տեղ,
Մենք էլ ունենք մանուկ ու ծեր...

Ձանձրացե՞լ եք խաղաղ ու հաշտ

Հողագործի օր ու կյանքից,
Թե՞ զրգվել եք ձեր հանդ ու դաշտ,

Ձեր հունձ ու փունջ, վար ու ցանքից...

Դարձե՛ք եկած ճանապարհով,

Ձեր հայրենի հողը Մըսրա.

Բայց թե մին էլ գենք ու գոռով

Վեր եք կացել դուք մեզ վըրա,

Հորում լինեն քառսուն գազ խոր

Թե ջաղացի քարի տակին,

Կելնեն ձեր դեմ, ինչպես Էսօր,

Սասնա Դավիթ, Թուր-Կայծակին:

Էն ժամանակ աստված գիտի,

Ով մեզանից կըլնի փոշման.

Մե՞նք, որ կելնենք ահեղ մարտի,

Թե՞ դուք, որ մեզ արիք դուշման...